

آرایه‌های ادبی و نکات بلاغی

ویژه‌ی داوطلبان کنکور، دانش‌آموزان همه‌ی رشته‌های تحصیلی

- ✱ آموزش گام به گام آرایه‌های ادبی به زبان ساده
- ✱ کلیدها و نکته‌های تازه برای فهم بهتر
- ✱ خودآزمایی‌های درس به درس و پرسش‌های چهارگزینه‌ای آزمون‌های سراسری ۲۲ سال اخیر
- ✱ پاسخ‌نامه‌ی تشریحی خودآزمایی‌ها و همه‌ی آزمون‌های چهارگزینه‌ای
- ✱ جدا کردن سوالات تک‌آرایه‌ای از سوالات چندآرایه‌ای (ترکیبی)
- ✱ شگردهای پاسخ‌گویی به سوالات چهارگزینه‌ای کنکور سراسری
- ✱ ۹ گروه آزمون‌های دسته‌بندی شده‌ی ترکیبی با پاسخ‌نامه‌ی تشریحی

حسن قلی‌پور قصبه

دبیر دبیرستان‌های شاهد و استعداد‌های درخشان

ناشر برگزیده‌ی سال‌های ۷۹، ۸۵، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۲ و ۹۳

www.DEHSARA.com

سرشناسه	قلمی پور قصبه، حسن، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	آرایه‌های ادبی و نکات بلاغی: ویژه‌ی دانشجویان کنکور، دانش‌آموزان همه رشته‌های تحصیلی.../حسن قلمی پور قصبه.
مشخصات نشر	رشت: دهسرا، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۲۰۴ ص، ۲۹×۲۲ س.م.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۷-۳۵۰-۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
موضوع	فارسی -- معانی و بیان -- راهنمای آموزشی (متوسطه)
موضوع	فارسی -- معانی و بیان -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (متوسطه)
موضوع	دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- ایران -- آزمون‌ها
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ ق/۸۴۶/۳۳۵۶ PIR
رده بندی دیویی	۸۱۵۰/۴۶۰۷
شماره کتابشناسی ملی	۳۶۷۷۲۶۶

- نام کتاب: آرایه‌های ادبی و نکات بلاغی
- مؤلف: حسن قلمی پور قصبه
- ناشر: انتشارات دهسرا (ناشر برگزیده‌ی سالهای ۸۹، ۸۸، ۸۷، ۸۶، ۸۵، ۸۴ و ۸۳)
- دفتر مرکزی: رشت، خ لاکانی، مجتمع کاسپین
- تلفن: ۰۱۳-۳۳۲۳۰۹۷۱-۵۵-۳۳۲۴۰۰۵۵ • تلفکس: ۰۱۳-۳۳۲۴۱۹۷۱
- شعبه ۲: رشت، خ لاکانی، ابتدای خیابان هفده شهریور
- تلفن: ۰۱۳-۳۳۲۶۰۵۵ • تلفکس: ۰۱۳-۳۳۲۳۱۹۷۹
- حروفچینی و صفحه آرایی: حسن قلمی پور قصبه، انتشارات دهسرا
- طرح جلد: کانون تبلیغاتی دهسرا www.DEHSARA.com
- نوبت چاپ، تاریخ انتشار: چاپ اول، سال ۱۳۹۴
- شمارگان: ۱،۰۰۰ جلد
- تعداد صفحات، قطع: ۲۰۴ صفحه، رحلی
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: لیتوگرافی همراهان، چاپ توکل
- شماره استاندارد بین المللی کتاب: ۸-۳۵۰-۱۹۷-۹۶۴-۹۷۸
- قیمت در سراسر کشور: ۱۵،۰۰۰ تومان

www.DEHSARA.com

کلیه‌ی حقوق قانونی و شرعی برای ناشر محفوظ می‌باشد و هیچ شخص حقیقی یا حقوقی، حق تکثیر تمام یا قسمتی از این اثر را نداشته و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

فهرست

۷	درآمد
۷	آرایه‌های ادبی در آزمون سراسری
۱۱	بخش نخست
۱۲	تشبیه (simile)
۱۵	استعاره (metaphor)
۲۲	مجاز (Trope)
۲۴	انواع رابطه یا علاقه در مجاز (ویژه‌ی علوم انسانی)
۲۶	کنایه (kenning)
۲۹	آرایه‌های لفظی یا درونی
۲۹	واج‌آرایی (یا نغمه‌ی حروف)
۳۰	سجع (تسجیع)
۳۱	انواع سجع
۳۳	موازنه و ترصیع (ویژه‌ی علوم انسانی)
۳۵	جناس (=تجنیس)
۳۵	الف: جناس تام
۳۶	ب: جناس ناقص
۴۰	اشتقاق (ویژه‌ی علوم انسانی)
۴۱	تکرار و تصدیر (ویژه‌ی علوم انسانی)
۴۲	آرایه‌های معنوی
۴۲	مراعات نظیر (=تناسب)
۴۴	تضاد (=طباق)
۴۵	متناقض‌نما (پارادوکس) (Paradox)
۴۷	عکس یا قلب (ویژه‌ی علوم انسانی)
۴۷	حسن تعلیل
۴۹	تلمیح و تضمین
۵۱	حسن آمیزی
۵۳	ایهام
۵۴	ایهام تناسب
۵۵	تفاوت ایهام و ایهام تناسب

۵۷	اغراق
۵۹	لَفّ و نشر (ویژه‌ی علوم انسانی)
۶۱	تمثیل و اسلوب معادله
۶۳	آشنایی با چند ترفند و اصطلاح ادبی
۶۶	قالب‌های شعری و توضیح چند اصطلاح
۶۶	قافیه
۶۶	وزن
۶۶	قالب
۶۶	هجا
۶۷	قالب غزل
۶۷	قصیده (=چامه)
۶۹	قطعه
۶۹	رباعی
۶۹	دوبیتی (=ترانه)
۷۰	چهارپاره (=دوبیتی‌های به هم پیوسته)
۷۰	مثنوی
۷۱	ترجیع بند
۷۱	ترکیب بند
۷۲	مسمط
۷۲	مُستزاد (ویژه‌ی علوم انسانی)
۷۳	قالب نیمایی
۷۴	خودآزمایی‌های ترکیبی
۷۵	پاسخ‌نامه‌ی تشریحی خودآزمایی‌های دروس
۸۵	پاسخ‌نامه‌ی سوالات ترکیبی
۸۹	بخش دوم: آزمون‌های چهارگزینه‌ای
۹۰	آزمون‌های چهارگزینه‌ای دروس
۱۳۷	آزمون‌های چهارگزینه‌ای ترکیبی و شگردهای پاسخ‌گویی به آن‌ها
۱۴۳	آزمون‌های دسته‌بندی شده‌ی ترکیبی
۱۷۶	پاسخ‌نامه‌ی تشریحی آزمون‌های چهارگزینه‌ای دروس ترکیبی

بسیاری از شاهکارهای ادبی جهان - از جمله آثار ارزشمند زبان فارسی - علاوه بر مفاهیم دل‌انگیز و زیبا، دارای ظرافت‌ها و طرز تعبیرهای شیوا و معجزه‌آسایی هستند که شناخت این شگردهای ادبی، علاوه بر این‌که موجب درک بهتر این‌گونه آثار می‌شود، برای فطرت آدمی که زیباپسند است، ایجاد لذت و شغف می‌کند.

اصولاً شاعران و نویسندگان برای بیان مقاصد خود از زبان دیگری استفاده می‌کنند و قاموس دیگری دارند. شاعران و نویسندگان بزرگ برای تاثیرگذاری بیش‌تر نوشته‌ی خود، ترجیح می‌دهند با غیرمستقیم کردن کلام و ارائه‌ی تصویری زیبا و تاثیرگذار، مطلب مورد نظر را برای خواننده جذاب‌تر و خواندنی‌تر کنند. مثلاً به جای این‌که بگویند: «صورت او زیباست» می‌گویند: «صورت او مثل ماه (یا گل) است.» یا «نرگس» و «گل زرد» که در تعبیر مردم عادی نام‌هایی برای «گل» است، شاعری چون «نظامی» آن‌ها را در آسمان تخیل کرده و به عنوان اسمی برای «ستاره و خورشید» به کار برده است.

هزاران نرگس از چرخ جهان‌گرد فرو شد تا برآمد یک گل زرد

ادیب سخن‌سنج و سخن‌پرداز کسی است که مقصود خود را به زیباترین و دلرباترین وجه به دیگران بفهماند. لذا شاعران و ادیبان برای زیباتر بیان کردن مطالب خود، به شگردها و فنونی متوسل می‌شوند که موجب افزایش موسیقی کلام، التذاذ ادبی و تاثیر بیش‌تر خواننده می‌شود. غریبان به این‌گونه تصویرآفرینی در آثار ادبی «ایماژ» image می‌گویند و در ادب فارسی به آن «صور خیال».

با توجه به صور خیال است که ما می‌دانیم چگونه باید منظور شاعر را از واژه‌ها و عباراتی که در معنای اصلی خود به کار نرفته‌اند، دریابیم. از این رو دانش‌های ادبی راه ورود به دنیای پر رمز و راز تخیل آدمی است.

- سخن‌شناسان «صور خیال» را به دو بخش تقسیم می‌کنند. ۱- بیان ۲- بدیع

در علم بدیع برخی از شگردهای ادبی مربوط به کلمه و لفظ است (=آرایه‌ی لفظی) و برخی دیگر مربوط به معناست (=آرایه‌ی معنوی)

در این کتاب کوشش شده است تا دریچه‌ای باز به دنیای زیبا و هنرمندانه‌ی ادبیات غنی فارسی به روی شما دانش‌پژوهان جوان باز شود تا با آگاهی بیش‌تر در فهم متون ادبی، از عهده‌ی پاسخ‌گویی به سوالات کنکور برآیید و در مرتبه‌ای بالاتر، از متون زیبا و زندگی‌بخش هنر و ادبیات فارسی لذت ببرید.

آرایه‌های ادبی در آزمون سراسری

در آزمون‌های سراسری، آرایه‌ها ممکن است جداگانه پرسیده شود؛ یا به صورت گروهی مورد پرسش قرار گیرد. در هر صورت، ۳ تا ۴ پرسش از مجموع ۲۵ پرسش سوالات ادبیات عمومی رشته‌های انسانی، تجربی، ریاضی، زبان و هنر مستقیماً به آرایه‌های ادبی اختصاص داده شده است. در رشته‌ی انسانی هم از مجموع ۳۰ سوال ادبیات تخصصی، ۵ تا ۶ پرسش مربوط به آرایه‌های ادبی است. علاوه بر آن - در همه‌ی رشته‌های تحصیلی - برای فهم بسیاری از بیت‌های مربوط به «قربان‌های معنایی»، تسلط بر آرایه‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. لازم به یادآوری

است که در آزمون‌های سراسری، ۸ تا ۹ پرسش از مجموع پرسش‌ها، مربوط به قرابت‌های معنایی است. پس با این حساب، حدود ۵۰ درصد از پرسش‌های آزمون سراسری، مستقیم یا غیرمستقیم به شناخت و درک شما از آرایه‌های ادبی ارتباط دارد.

شعرهایی که در آزمون‌ها مورد پرسش قرار می‌گیرند، لزوماً از بین شعرهای کتاب درسی انتخاب نشده‌اند. تجربه‌های آزمون‌های گذشته نشان داده است که از دیدگاه طراحان سوال، همه‌ی دواوین شعر می‌تواند مورد پرسش واقع شود. لذا موکداً توصیه می‌شود که به جای حفظ مطالب کتاب، در پی ایجاد مهارت و شناخت باشید تا به راحتی بتوانید در هر بیتی آرایه‌های خواسته شده را بیابید و به فهم درست شعر دست پیدا کنید.

روش این کتاب

نگارنده در تهیه و تدوین این مجموعه، سه هدف مهم و اساسی را مورد توجه قرار داده است.

- ۱- ایجاد مهارت لازم در تشخیص آرایه‌های ادبی و آموزش نکته‌های باریک در فهم آرایه‌ها به زبانی ساده.
- ۲- آموزش شگردهای پاسخ‌گویی به سوالات چهارگزینه‌ای آزمون‌های سراسری و سنجش.
- ۳- دسترسی جامع به همه‌ی سوالات آزمون‌های سراسری و سنجش ۲۲ سال اخیر همراه با پاسخ‌نامه‌ی تشریحی همه‌ی سوالات.

بنابراین مقصود تلاش شده است تا مفاهیم هر درس به زبانی ساده، با مثال‌هایی کافی با محوریت کتب درسی آرایه شود. در پایان هر درس، خودآزمون‌هایی آمده که هدفش ایجاد «مهارت یادگیری» در شماست. پس از پایان همه‌ی دروس کتاب، «پرسش‌های چهارگزینه‌ای آزمون‌های سراسری بیست و دو سال اخیر» به تفکیک هر درس آمده است تا میزان مهارت و آمادگی شما در برخورد با آزمون‌های کنکور سنجیده شود.

• در این جا دو نکته لازم به یادآوری است.

- ۱- نگارنده بنابر تغییرات فراوان کتب درسی در طول سال‌های اخیر، مجبور شده است که برخی از پرسش‌ها را ترمیم و یا اندکی تغییر دهد؛ اما نه چنان که ماهیت پرسش‌ها دستخوش تغییر شود.
- ۲- به جهت اختصار و عدم فایده، لزومی ندیده که در پایان هر سوال، سالی را که آن سوال در آزمون‌های سراسری و سنجش مورد پرسش واقع شده است، بیاورد.

از آن جا که بخش مهمی از پرسش‌های آزمون‌های سراسری، به صورت ترکیبی است. (= چند آرایه‌ای) در بخش پایانی «دروس کتاب»، ابتدا خودآزمایی‌های ترکیبی برای ایجاد مهارت آمده است. سپس سوالات چهارگزینه‌ای ترکیبی همراه با شگردهای پاسخ‌گویی و جواب تشریحی سوالات برای داوطلبان آمده تا داوطلبان راحت‌تر از عهده‌ی پاسخ‌گویی به این‌گونه پرسش‌ها برآیند.

باید توجه داشت که طراحان سوالات کنکور، در طرح سوالات امتحانی شگردهای مشخصی دارند؛ اما ما هم برای پاسخ‌گویی به سوالات آن‌ها، شگردهایی داریم که در مقدمه‌ی سوالات چهارگزینه‌ای ترکیبی، در مورد آن‌ها توضیح کافی می‌دهیم. توجه به این شگردها می‌تواند در نحوه‌ی پاسخ‌گویی داوطلب موثر باشد.

در بخش پایانی کتاب، در دسته‌های بیست‌تایی، پرسش‌های چهارگزینه‌ای ترکیبی از آزمون‌های سراسری سال‌های گذشته آمده که شما باید در مدت زمان محدود (۱۵ دقیقه) به آن‌ها پاسخ دهید تا بتوانید سرعت و مهارت شما را مورد سنجش قرار دهید. لازم به یادآوری است که پاسخ همه‌ی سوالات خودآزمون‌ها و چهارگزینه‌ای‌ها را به صورت تشریحی آورده‌ایم تا به فهم و آگاهی شما وسعت داده شود و علاوه بر آن، نکاتی را توضیح دهیم که به درک بیش‌تر و بهتر شما از آرایه‌های ادبی و متون ادبی کتاب درسی کمک کند. البته تلاش و کوشش ذهنی شما به درک بهتر سوال کمک بیش‌تری می‌کند. پس توصیه می‌شود که ابتدا متن هر درس را به دقت مطالعه کنید. سپس خودآزمون‌ها و سوالات چهارگزینه‌ای مربوط به همان درس را پاسخ دهید و در پایان به پاسخ‌نامه‌ی تشریحی مراجعه کنید.

به جرأت می‌توان گفت که این کتاب، کامل‌ترین و کم‌نقص‌ترین کتاب آموزشی است که در طی این چند سال اخیر، در حوزه‌ی آرایه‌های ادبی تدوین شده است. چنان‌که علاوه بر وجود همه‌ی مزایای کتاب‌های پیشین، توجه به نکات تازه و به‌روزرسانی مطالب، از چند دیدگاه دیگر نیز حایز اهمیت فوق‌العاده است.

مزایای این کتاب

- ۱- مطالب هر درس با زبانی ساده همراه با کلیدها و نکته‌های تازه برای فهم بهتر مطلب ارائه شده است.
 - ۲- دربردارنده‌ی پرسش‌های آزمون‌های سراسری و سنجش همه‌ی رشته‌های تحصیلی در طی ۲۲ سال اخیر می‌باشد.
 - ۳- خودآزمون‌هایی در پایان هر درس - با محوریت کتب درسی - برای کسب مهارت بیش‌تر آمده است.
 - ۴- جدا کردن سوالات تک‌آرایه‌ای از سوالات چندآرایه‌ای (= ترکیبی) که در سال‌های اخیر، بیش‌تر مورد توجه طراحان سوالات کنکور قرار گرفته است.
 - ۵- بخشی مستقل در مورد «شگردهای پاسخ‌گویی» به سوالات چندآرایه‌ای (= ترکیبی) آمده است.
 - ۶- «پاسخ تشریحی» به همه‌ی خودآزمون‌ها و پرسش‌های چهارگزینه‌ای داده شده است.
 - ۷- در پایان بخش دوم کتاب، ۹ گروه «آزمون‌های دسته‌بندی شده‌ی ترکیبی» از بین سوالات کنکور سال‌های اخیر، برای سنجش سرعت و مهارت شما آمده است.
- امید است که این کوشش ناچیز، به موفقیت بیش‌تر در امتحانات پایانی، آزمون سراسری و همچنین شناخت و بارورکردن نیروی تخیل شما دانش‌پژوهان یاری رساند. در پایان لازم می‌دانم که مراتب سپاس و قدردانی خود را نسبت به همه‌ی کسانی که در این راه یاری‌ام رساندد، اعلام دارم. از همه‌ی عزیزان خواستارم که از هم‌فکری و نقد عالمانه‌ی خود بنده را محروم نفرمایند.

کامیاب و بهروز باشید.

حسن قلی‌پور قصبه